

Љиљана СУБОТИЋ /Нови Сад/

ПОЛОЖАЈ ЕНКЛИТИКЕ У ЈЕЗИКУ МЕДИЈА (ШТА СЕ ТО ДЕШАВА СА ЕНКЛИТИКАМА У ЈЕЗИКУ МЕДИЈА?)

Сажетак: У раду се разматрају огрешења у односу на стандардни редослед енклитика која се манифестују на плану интонацијског односно интерпункцијског сегментирању исказа у језику електронских и штампаних медија. Та огрешења нарушавају природну и стандардну реченичну интонацију, а огледају се у „истурању” енклитика у иницијални положај после очекиваних (и неочекиваних) унутрашњих пауза, јунктура (у говореном тексту) или иза знакова интерпункције, најчешће зареза (у писаном тексту). Овакво нарушавање ортоепске норме у погледу дистрибуције унутрашњих пауза односно енклитика није нова појава у језику медија. Она је регистрована одавно. Међутим, пошто је изостала организована брига о стандардном језику у нашим медијима (и не само у њима), ова појава узима све више маха и, уз кршење четвороакцентатске норме, постаје њихова доминантна одлика.

Кључне речи: српски језик, језик медија, енклитике, интонацијско сегмантирање, интерпункцијско сегментирање.

У овом реферату биће речи о огрешењима у интонацијском односно интерпункцијском сегментирању исказа која се огледају у огрешењима у односу на стандардни редослед енклитика у говореном и писаном тексту у језика медија. Дакле, говорићу о супстандарној тенденцији да се енклитике „истурају” у иницијални положај после (очекиваних или неочекиваних) унутрашњих пауза, јунктура (у говореном тексту)¹ или иза знакова интерпункције у писаном, односно о тенден-

---

¹ О овој појави у језику медија (пре 17 година) имала реферат и Јелица Јокановић-Михајлов, што сам тек недавно сазнала пошто је њен чланак „Супстандардни елементи сегментације исказа” објављен у мени доскора

цији да се енклитике нађу иза дугих или дужих континуираних низова неких реченичних конституената после којих следи пауза и тако енклитике опет доспеју у положај после унутрашње паузе. У разматрање сам узимала само новинарске текстове односно говорени текст спикера и новинара (који је по правулу и читан, дакле у основици је и то писани текст), а не и супстандардни положај енклитике у говореном тексту ако је то последица хезитације у слободном, спонтаном говору односно разговору када је оваква појава и очекивана (Нпр. [Али у овом филму ја сам //² **се** препустио (Г. Марковић, РТСИИ); Оно што је позитивно код њега // **је** везано за мајку (Г. Марковић, РТСИИ); Он прича о стварима које // **ће** се десити (Г. Марковић, РТСИИ)].

Овакву супстандардну тенденцију у интонацијском (и интерпункцијском) сегментирању исказа, која постаје све изразитија одлика дискурса медија, свакако треба искорењивати правом и обавезном и организованошћу едукацијом новинара и спикера. Дакле, ова појава у језику медија није нова, одавно је регистрована и описана, али крајње је време да стручна јавност на то реагује и моја је намера да и овим приликом подстакнем јавну расправу о језику у медијима.

Мада се у нашим граматикама среће формулација да је ред речи³ у српском језику **слободан**, тај ред речи у стандардном језику слободан је само у том смислу што не постоје синтаксичка ограничења у погледу редоследа реченичних конституената (што значи да нису строго граматички одређена места субјекту, предикату, објекту и другим реченичним конституентима). У том смислу српски језик заиста спада у тзв. језике са слободним редом речи. Међутим, ред речи у српском ипак није потпуно слободан. Конституенти номиналне и вербалне фра-

---

недоступном загребачком Зборнику радова са савјетовања одржаног на Филозофском факултету у Загребу 17. и 18. ожујка 1988.г. под називом *Фонолошки и фонетски аспекти говореног језика*. Загреб 1989: 77-84. Мој закључак у вези са овом појавом у стандардном српском језику, међутим, не разликује се од њеног — а то је да је у питању супстандардна карактеристика сегментације. Међутим та појава је, у међувремену, узела још више маха и у наведеним медијима постала готово обична карактеристика говора спикера и новинара (као и писаног новинарског текста) што само потврђује тезу да о стандардном језику не постоји организована брига.

² Овим знаком (// — двострукомкосом цртом) обично се обележава „двострука” или „узлазна” јунктура, када се тон уздиже пред паузом (Кристал 1988: 112), што и јесте случај са забележеним примерима.

³ Ред речи је секвенцијални распоред речи у одређеном језику (Кристал 1988: 219).

зе обично имају међусобно фиксиран редослед који следе да би реченица била граматична а њен ред речи необележен. Јер познато нам је да постоји обележен и необележен ред речи у реченици као и читав низ нијансираних прелаза од необележености ка (стилски) обележеном реду речи. Одступање од, нпр. неутралног редоследа чланова глаголске фразе или измештање постмодификаторских структура⁴ води такозваном обележеном реду речи. Уколико редослед одступа од необележеног, неутралног реда речи, изворни говорници — пошто знају контекст и граматичке могућности које им пружа стандардни српски језик односно знају одређена синтаксичка и семантичка правила која условљавају хијерархизацију реченичне структуре, у таквим случајевима посежу и за одређеном (прикладном) интонацијом која уравнотежује тај помак од необележености. Да информативност реченице не би била угрожена или да би била употпуњена, тада се (изворни) говорници посебно служе супрасегментним елементима.⁵

Међутим, ако речи у реченици не посматрамо са граматичког становишта (дакле као реченичне конституенте) већ са становишта њихових прозодијских карактеристика и капацитета, онда говоримо о **ортотоничним**, тј. о речима које су **акцентогене** (имају свој акценат) и о **атоним речима**, дакле, о **клитикама** које, с обзиром на њихов положај у односу на акцентогене речи у оквиру акценатске речи, односно акценатске целине, делимо на проклитике и енклитике. Са оваквог становишта гледано — ред речи у стандарном српском језику само је **релативно слободан**. Односно, још прецизније, када су у питању енклитике (атоне речи — краћи облици помоћних глагола и одређених падежа (Г, Д, А) личних заменица и партикула /ли/ као и морфема, односно рефлексив /се/, које стоје иза акцентогених речи и чине с њима исту акценатску целину или фонолошку реч⁶), дакле, када су у питању

⁴ У граматичкој дескрипцији постмодификаторима означавају се све јединице које се јављају после управног члана неке синтагме. Постмодификаторске структуре су предлошке синтагме, финитне (релативне) реченице, инфинитне клаузе (инфинитивне и партиципске кондензације) и сл.

⁵ Основне обрасце реченичне интонације у српско(хрватско)м језику дао је Павле Ивић у књизи *Прозодија речи и реченице у српскохрватском језику* (Лехисте и Ивић 1996: 204-266).

⁶ Физички одредљива јединица која се среће у неком одломку говора, а чијој идентификацији односно одређивању чијих граница помажу фонолошке појаве типа акцената, паузе или јунктуре и не мора бити изоморфна са морфолошком или граматичком речи. „Реч’ у овом смислу често се назива ‘ортографска реч’ (у писању) односно ‘фонолошка’ реч (у говору)” (Кристал 1988: 219).

енклитике — постоје правила тј. ограничења у њиховој дистрибуцији у реченици с обзиром на редослед и положај који заузимају у оквиру такозване акценатске целине (или акценатске, односно фонолошке речи). Та правила се, наравно, односе на секвенце енклитика у свакој посебној реченици, тј. у простој реченици и у клаузама у сложеној реченици у којима енклитике морају бити груписане у одређеним редоследом уређени ред.⁷ Дакле, све енклитике у таквој реченици тј. клаузи морају бити у одговарајућем континуираном низу у којем формирају такозвану „енклитичку групу”. Њихов је редослед у том низу одређен на следећи начин, а оне се, по правилу, (прозодијски) везују за акценатогену реч или синтагму на почетку своје клаузе⁸:

ли	Глаголска енклитика сем <i>је</i>	Заменичке енклитике				се	<i>је</i> (= 3. л. једн.)
		Експресивни датив	Синтаксички датив	Акузатив	Генитив		

Дакле, енклитике се нижу следећим редоследом: (1) енклитика /ли/; (2) глаголске енклитике осим енклитике /је/; (3) заменичке енклитике у Д; (4) заменичке енклитике у А; (5) заменичке енклитике у Г; (6) рефлексив /се/; (7) глаголска енклитика /је/.

Постоји и неколико правила која одређују место енклитике у реченици. Без намере да улазим у посебне детаље, та правила изгледају овако.

(А) Начелну предност има позиционирање енклитике на **друго место у реченици**, а то значи:

(а) **иза прве фонолошки наглашене речи**, било да је то једна лексема [Гледају ме. Јуче су га видели; Кад га видим...] или тзв. фонолошка реч, тј. акценатска целина [У среду **ћу** путовати; Због тога **је** допутавала]) или

⁷ Правило да се идентична (изоморфна) енклитика не може поновити у секвенци енклитика доводи до замењивања заменичке енклитике /је/ заменичком енклитиком /ју/ испред глаголске енклитике /је/, што је у стандардном српском језику њен једини положај. Међутим, шира дистрибуција енклитике /ју/ географски је условљена и данас је одлика хрватског стандардног језика (в., такође, Gorup: 1992: 26).

⁸ Табела је преузета из књиге Љубомира Поповића *Ред речи у реченици* (Поповић 2004: 290).

(b) **иза прве синтагме** (односно првог реченичног конституента — било да је то субјекат, објекат или прилошка одредба) која садржи две или више речи [Њена сестра **је** отпутовала;

Њена млађа сестра **је** отпутовала; Њена млађа сестра Марија **је** отпутовала; Њену сестру **су** сви познавали; Њену млађу сестру Марија **су** сви познавали; Прошлог лета **је** путовала; Ове школске године **смо** отворили нову студијску групу; и сл.].

У хрватском стандарном језику, међутим, у оваквим ситуацијама предност се давала позиционирању енклитике **иза прве наглашене речи** у синтагми [Њена **је** сестра отпутовала; Њена **је** млађа сестра отпутовала; Њена **је** млађа сестра Марија отпутовала; Њену **су** сестру сви познавали; Њену **су** млађу сестру Марија сви познавали; Прошлог **је** лета путовала; Ове **смо** школске године отворили нову студијску групу; и сл.]. И мада такав редослед није необичан ни у српском језику, он у стандардном језику никад није био форсиран нити препоручиван и избор позиције енклитике у оваквим случајевима, када имамо вишечлану синтагму, остављен је личном „укусу” говорника/писца. Такав редослед енклитике (**иза прве наглашене речи** у синтагми) обично се схватао архаичнијим и књишким.

(Б) Енклитика долази и **иза глагола**. Наравно, овде се не мисли на глагол у иницијалној реченичној позицији, из којег би иначе била и примарна позиција енклитике, већ на *глагол* који у том случају често долази **иза субјекта**. Међутим, такав **поствербални** положај **енклитике** сматра се најмање пожељним и доживљава се као изразито књишки и као архаичан и забележен је углавном у језику старијих писаца <Ногама земљу **копао је**; Иза облака **проламало се** сунце; Капути [...] били су сиви, црни или плави, **овај био је** црвен, у духу нове уметности; **Висина реже ти** крила; и др. >⁹ Код хрватских али и српских (старијих) писаца овакво распоређивање енклитика, даље од почетка реченице а **иза глагола**, такође је ретко и обично се јавља у случајевима „факултативне информативне сегментације којом се потенцира тематски значај субјекта, а наставак реченице се истиче као прогресивни реченични сегмент” (Поповић 2004: 327-328) или је у питању факултативна експресивна сегментација којом се појачава „интерес за рему” (Поповић 2004: 328). Дистантно у односу на иницијални члан речени-

⁹ „[...] за разлику од антевербалних позиција, избор поствербалног распореда је сасвим ограничен: наиме, уколико у реченици постоји неки ортотонични глагол, последње место које енклитика може да заузме јесте контактна позиција **иза њега**” (Поповић 2004: 316; 327-328; 329; 338-342).

це, а поствербално енклитика се распоређује углавном ако су у иницијалном реченичном положају одредбе (месне, временске, околносне, узрочне, циљне...), дакле реченични чланови који нису тесно везани с глаголом (и од којих се обично и одвајају јунктуром или интерпункцијом). Ређе се то дешава (и то углавном код старијих хрватских писаца) кад су то објекти, именски делови предиката, одредбе за начин; нпр. < *Младића гледала је* с прозора [...]; *Другачији био је* отац његов [...]; *Неспретно врзло ми се* пред очима [...] (Поповић 2004: 329).

Последња три примера данас се у стандардном српском језику не могу срести. Разлог за то може се наћи у анализи коју је спровела Драга Зец (Zec and Inkelas 1990: 373-376) из које произлази да дистрибуција енклитике у дистантни положај од одређеног конституента у иницијалној синтаксичкој позицији зависи од такозване „конституентске тежине” коју тај конституент има. „Конституентска тежина” своди се на „фонолошку тежину”¹⁰ „топикализованог”¹¹ конституента који се појављује у тој, иницијалној синтаксичкој позицији. Тако, на пример, енклитика неће бити у дистантном положају од иницијалног реченичног члана ако се он састоји само од једне речи [*Петар=је* волео Марију; али не и *Петар волео=*је* Марију], јер реченични конституент /човек/ не задавољава минимални услов да има „фонолошку тежину” док ће се као носилац „фонолошке тежине” легитимно појавити синтагма [*Тај човек* волео=*је* Марију] пошто се он у својој структури грана на детерминатив /тај/ и именицу /човек/ а у првом случају нема грањања, јер се иницијални конституент састоји од једне фонолошке речи (Zec and Inkelas 1990: 372-373). Дакле, у другом случају могуће је енклитиком ставити чак у 3 позиције: [(а) *Тај=је* човек волео Марију; (б) *Тај човек=је* волео Марију; и (в) *Тај човек* волео=*је* Марију]. У стандардном српском језику преферирајући положај енклитике јесте положај наведен у тачки (б) где се енклитика наслања на иницијални реченични конституент који уједно има и фонолошку тежину. Ни двочлана предлошка конструкција у иницијалној реченичној позицији не дозвољава

¹⁰ Драга Зец (Zec and Inkelas 1990: 373) сматра да је услов да би конституент имао фонолошку тежину сложеност његове прозодијске структуре односно ако се његова структура грана. То значи да одређени конституент мора задовољити минимални обим: мора се састојати бар од 2 речи или имати одређени степен комплексности структуре.

¹¹ Топикализација (тематизација) је назив за померање неког конституента на почетак реченице да би могао функционисати као предмет. „Предмет” реченице је оно о чему се говори (Кристал 1988: 198).

дистантан положај енклитике од иницијалног реченичног конституента [*Са тим човеком* разговарала=**је** само Марија; али не и *Са Петром разговарала=**је** само Марија.] јер предлози у српском језику никад не могу бити самосталне фонолошке речи, тј. не могу бити независни прозодијски конституент већ припадају проклитикама.

Из овог произлази, а важно је и истаћи да се „првом речју” за енклитике не може сматрати свака иницијална реч у реченици (односно све оно што се назива „ортографском” речју). Ту функцију могу имати све „главне” категорије речи, док функционалне речи, као што су предлози и већина везника — не могу. Према томе, оно шта може бити „реч-ослонац” енклитици (или реч у „првој” позицији), ограничава неколико прозодијских и синтаксичких фактора. Ова асиметрија у синтаксичком понашању функционалних и аутосемантичких речи у складу је са системском фонолошком разликом између њих. Све лексичке, пунозначне речи одговарају фонолошким речима (тј. носе акценат), што није случај са функционалним речима, које не могу стајати саме као посебне фонолошке речи.

Према томе, дистрибуција такозване клитике „другог места”, тј. енклитике може бити синтаксички и фонолошки одређена: позиција иза прве аутосемантичке речи еквивалентна је позицији иза прве фонолошке речи. Дихотомија између речи које могу бити у иницијалној позицији, а на које се може наслонити енклитика, и оних на које не може — врло је проста. Ипак, то се не може обухватити само синтаксичким објашњењем већ се мора укључити и прозодија. Синтаксичко објашњење захтева да се посебно дефинише да (а) енклитике могу доћи иза било које од главних категорија речи са изузетком предлога, а (б) да (енклитике) не могу стајати иза „нижих” категорија речи — са изузетком везника /али/ и /па/, који могу стајати испред енклитика само ако понесу акценат.¹² Међутим, прозодијско објашњење обухвата све ове случајеве једном јединственом тврдњом да енклитике стоје иза фонолошке речи. Дакле, енклитике у српском језику подређене су фонолошким речима и са њима чине нову фонолошку реч. Према томе, енклитика **не може** бити одвојена паузом од своје „речи-ослонца”, тј. речи на коју се наслања јер њих два заједно чине јединствену фоноло-

¹² Наравно, сви везници и предлози сматрају се проклитикама. У српско(хрватско)м језику, с могућим изузимањем поткласе заменица, сваки синтаксички завршни (терминални) елемент (уп. Кристал 1988: 257) јесте или фонолошка реч или клитика (уп. Zec and Inkelas 1990: 368).

шку реч. Из тога следи да у српском језику важе прозодијска ограничења у реду речи у реченици (Зеџ анд Инкелас 1990: 368-369).

Из првог правила („правило другог места”) изводи се и правило да **енклитике долазе иза првог конституента после паузе у реченици односно иза првог конституента иза зареза у писаном тексту**. Међутим, управо у тим случајевима и настају најчешћа огрешења у односу на њихову стандардну дистрибуцију.

Постоје два типа **огрешења** у вези са положајем енклитика. (1) Једно је везано за неочекиван положај **паузе**, која се јавља испред енклитике иако је место саме енклитике у оквирима стандардног распореда. Оваква огрешења, наравно, јављају се у **језику електронских медија**, дакле у **говореном тексту**. Примери су прикупљени из информативних емисија или рекламних спотова, дакле из говорних емисија у којима спикери, радио и ТВ водитељи и новинари **читају** унапред припремљене текстове (новосадски Радио 021, Делта радио, Инфо плус радио, Радио Б92, новосадска Телевизија Панонија, Инфо топ телевизије Пинк, Телефакт телевизије БК, РТС1).

(1) Огрешења у вези са **дистрибуцијом (неочекиване) паузе** испред енклитике, што за последицу има иницијализацију енклитике, јављају се кад се иницијална реченична синтагма састоји од више од једне речи [Колико пута месечно // **се** ђубри цвеће (P021); Забавно и корисно // **је** најбоља информација (P021); Истражни поступак // **се** спроводи пред истражним судијом РБ92]; мада су забележени и примери **паузе иза једне фонолошке речи а испред енклитике**: [Тема // **је** посвећена образовању (P021); Човић // **је** међутим // одбацио Штајнерове тврдње (РБ92); Због тога // **смо** ми ту (P021, рекламе); А ово // **ми** не треба (РТС1, рекламе)]. Овакав супстандардан изговор, иако индикативан — још увек је само спорадичан.

(2) Много је раширенија супстандардна појава да после **очекиване паузе**, а то значи — када се унутрашњом паузом издваја **апозитивни** или неки други **уметнути део/члан** у реченици, **енклитика** остаје у контактної позицији са тим делом односно у иницијалном положају одмах иза паузе: [Роберто Карлос // леви бек Реал Мадрида // **је** добио најбољу потврду свог квалитета (РТС1); Власница пропале Дафимент банке // Дафина Милановић // **је** изјавила у истрази... (P021), Министар за саобраћај и телекомуникације // Марија Рашета Вукосављевић // **је** изјавила... (ТВ Панонија); Комеморативни скуп поводом смрти (...) Миодрага Перишића // иначе амбасадора Србије и Црне Горе у Канади // **је** одржан у скупштини Београда (Инфо топ, Пинк); Изазивач // да не за-

боравимо // **је** Сава (РТС1); Аутомобил // од железничке станице // **је** возио један Аустријанац (РТС1), Испорука воде // допуњена залихама из резервоара // **је** достигла максимум (ТВ Панонија), Хаџиамеровић // у том смислу // **је** критиковао саопштење о хапшењу... (РБ92); Земљишне књиге у Војводини и дан данас // иако у последних десет година ништа није урађено на њима // **су** најпрецизније (ТВ Панонија); Деца // по природи својој // **су** оријентисана на спорт (РТС1); Као кућа // као институција // **су се** мало питали (РТС1); О чему је реч // и да ли смо у праву // **ће** чути они који вечерас буду ту (ТВ Пинк); Али оно што је највише обрадовало све оне који воле кошарку // **је** одговор... (РТС1)] и сл.

Дакле, пауза у овим случајевима сасвим је очекивана и интонацијски (и физиолошки) условљена. Оно што ту није очекивано и што одступа од стандардног, јесте положај енклитике иза те паузе. Све ове реченице могу се прекомпоновати постпонавањем енклитика и на тај начин довести до стандардне линеаризације односно конфигурације реда речи. У примеру [Црно пролеће за Демократску странку и Србију // **је** // надам се // завршено] (Телефакт БК) енклитика се налази између две јунктуре и тиме је постављена у акцентогену позицију. Оваквих примера у језику медија има више и они посебно нарушавају прозодијску норму стандардног српског језика.

У писаном тексту оваква огрешења у вези са редоследом енклитика веома су честа. Ја ћу се, овај пут, задржати само на случајевима у којима су енклитике постављене одмах иза зареза или дужих, уметнутих реченичних делова, релативних реченица или апозиција.

Занимљиво је да Љубомир Поповић бележи овакве примере који нису ретки и у белетристичком тексту и то и код савремених аутора, нпр. код Ћосића, Боре Павловића (Поповић 2004: 314) што може само значити да лектори нису пажљиво ишчитали текст или да не познају правописна правила и правила линеаризације текста.

Наравно, у новинском тексту (ексцерпција је вршена из дневних листова *Данас* и *Експрес*) више и не очекујемо интервенцију лектора те оваквих примера има заиста много.

(3) Огрешења у писаном тексту у вези са **дистрибуцијом енклитике** — **енклитика иза зареза**: <Јовановић, „човек са маргине бившег ДОС”, рећи ће противници и „једини наследник политике Зорана Ђинђића”, рећи ће сарадници, **је** протекле недеље успео да се прогура на насловне стране... (Данас); позитивна оцена студије изводљивости, упркос хашкој условљености коју је нагласио немачки амбасадор у Београду, **је** неоспорни успех Коштуничине владе (Данас); Од

када је Вуксановић преузео дужност радна група, коју су чинили професори са Београдског и других универзитета у Србији, **је** успела да у кратком времену уради... (Данас); Иван Гвозденовић досадашњи Лалатовићев заменик, **је** нови капитен Црвене звезде (Експрес), Трговачка флота, насукана на хриди дугова, **је** на издисају (Експрес); Између 80 и 90одсто људи у свету, наравно и код нас, **су** носиоци херпес вируса (Експрес); Повод за наше истраживање, које је тек почело, **је** незгода нашег читаоца ... (Експрес); >

(4) Огрешења у писаном тексту у вези са **дистрибуцијом енклитике** — **енклитика иза дужих реченичних чланова или уметнутих делова** иза којих бих у говореном тексту морала доћи пауза: <Чак и када се пуцало и када су падале НАТО-бомбе, Санџаклије и Косовари (Срби, Бошњаци и Албанци) **су** трговали и обртали позајмљене паре (Експрес), Циљ ових паравојних састава **је** био насилна сецесија Републике Хрватске од СФРЈ (Експрес); Прве анализе историчара уметности **су** показале да је реч о оргиналима (Експрес); Како је истакнуто, нека од тих кривичних дела **су** позната јавности (Експрес); Неколико наших читалаца из Београда **нас је** известило о томе (Експрес); Кризни штаб нам је упутио захтев за помоћ и ми смо спремни, али чекамо тачне податке за колики број људи, а нарочито деце **је** потребна помоћ (Експрес); Чињенице које вас збуњују **су** кредит и то што кредит није исплаћен у целости (Експрес); Оперски великан Пласидо Доминго **је** постао почасни доктор музике Оксфордског универзитета (Експрес); Синтагма „ослобођење Сребренице” **се** не помиње на плакати-ма које је Данасов фоторепортер фотографисао (Данас), Најбоља југословенска каратисткиња свих времена Тања Петровић **се** већ шесту годину доказује и сјајан педагог (Експрес); И тренер Зоран Филиповић **се** похвално изразио о његовој игри (Експрес); Дежурни отпражник на железничкој станици Бор Боро Марковић **је** рекао да су на излазу из шина искочила енергетска кола за загревање воза (Експрес); И некадашњи градоначелник Београда Живорад Ковачевић **је** свраћао на кафу кад год је долазио у Сарајево (Експрес)>.

У вези са последња 4 примера јасно је да су у питању апозиције које је требало и интерпункцијски обележити. Међутим, новинари су, да ли из незнања, применили стратегију неписања зареза или су можда били свесни да би писањем зареза погрешан положај енклитике био још уочљивији?

Мада се за огрешења о дистрибуцију енклитика у језику медија могу наћи различита објашњења (у електронским медијима то је брзи-

на читања текста и недовољна припремељеност како спикера/новинара, који нису претходно прочитали текст тако и нелекторисан текст од стране лектора које би свака медијска кућа **морала** имати, што мора бити услов и за штампане медијеа, код штампаних медија огрешења су можда још опаснија јер „написано остаје” и може послужити читаоцима као модел) оправдање не можемо им дати. Иако је евидентно да се језичко осећање свих учесника у комуникацији мења, те промене морају бити контролисане и усмераване. Оваква супстандардна интонацијска и интерпункцијска сегментација односно погрешно позиционирање енклитика драстично нарушава законитости наше синтаксе и прозодије. Медијске куће морале би више водити рачуна не само о томе шта се са њихових етара (или страница) емитује већ и о језику на којем се ти садржаји емитују поштујући, пре свега, његову ортоепску и правописну норму. Познавање правила структурирања реченице и изговорних могућности таквих структура омогућује и јасно и логично изношење мисли.

ЛИТЕРАТУРА

- Бабић, Зринка (1989). „Ред ријечи у хрватском књижевном језику као изговорни проблем”. *Фонолошки и фонетски аспекти говореног језика*. Загреб: 85-95.
- Browne, E. Wayles (1968). „Српскохрватске енклитике и теорија трансформационе граматике”. *Зборник за филологију и лингвистику Матице српске*. XI: 27-29.
- Browne, Wayles (1974). „On the Problem of Enclitic Placement in Serbo-Croatian”. *Slavic Transformational Syntax*. Michigan Slavic Materials. Ann Arbor: The Department of Slavic Languages and Literature of The University of Michigan.
- Browne, Wayles (1975). „Serbo-Croatian enclitics for English-speaking learners”. *Kontrastivna analiza engleskog i hrvatskog ili srpskog jezika*. Zagreb: Institut za lingvistiku Filozofskog fakulteta. 105-134.
- Gorup, Radmila (1992). „The Motivation for the fixed order of clitics in Serbo-Croatian”. *Južnoslovenski filolog*. XLVIII:25-34.
- Кристал, Дејвид (1988). *Енциклопедисјки речник модерне лингвистике*. Београд: Полит.
- Лехисте, Илсе и Павле Ивић (1996). *Прозодија речи и реченице у српскохрватском језику*. Сремски Карловци — Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Јокановић-Михајлов, Јелица (1989). „Супстандардни елементи сегментације исказа”. *Фонолошки и фонетски аспекти говореног језика*. Загреб: 77-84.
- Јокановић-Михајлов, Јелица (1994). „Интонационо и правописно рашчлањавање исказа”. *Књижевност и језик*. 3-4: 31-38.
- Мишеска-Томић, Олга (1994). „Је је корен”. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*. XXXVII: 389-394.

Mišeska-Tomić, Olga (1999). „Clitics and Lexical Features in Generative Grammar”. *History and Perspectives of Language Study. Papers in Honor of Ranko Bugarski* [uredili Olga Mišeska-Tomić i Milorad Radovanović]. Amsterdam — Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 157-170.

Поповић, Љубомир (2004). *Ред речи у реченици*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.

Zec, Draga and Sharon Inkelas (1990). „Prosodically Constrained Syntax”. *The Phonology-Syntax Connection* [uredile Sharon Inkelas and Draga Zec]. Chicago and London: The University of Chicago Press. 365-378.